

УДК 656.13+614.29

В.В. Маслюк, А.І. Єна

Медичні огляди водіїв у країнах Європи

ТОВ «Експертно-навчальний центр», м. Київ

Розглянуто загальний порядок та процедуру проведення медичних оглядів водіїв автомобільного транспорту в країнах Європи. Проаналізовано різницю в медогляді водіїв-любителів і професіоналів з урахуванням комплексного підходу до оцінки здатності безпечно управляти транспортним засобом і потребою у виявленні медичних протипоказань — певних захворювань чи фізичних обмежень та психофізіологічних особливостей.

Дано пропозиції щодо врахування загальноєвропейських стандартів і вимог у нормативних актах, що врегулюють в Україні організацію і проведення медичних оглядів кандидатів у водії та водіїв. Доцільно доручити це лікарю-експерту з транспортної медицини, яким може бути лікар загальної практики після додаткової підготовки.

Рішення щодо придатності особи до керування транспортним засобом повинні приймати з урахуванням висновків психіатра, нарколога та результатів психофізіологічного обстеження.

Ключові слова: водій автомобільного транспорту, медичний огляд, психофізіологічне обстеження.

Будь-який транспортний засіб є джерелом підвищеної небезпеки, яка полягає в самій суті його використання. Людина не може до кінця контролювати транспортний засіб під час управління ним. Це пов'язано з низкою об'єктивних чинників. Зокрема, водій повинен швидко та безпомилково сприймати й усвідомлювати інформацію про стан дороги, інших учасників дорожнього руху, власного транспортного засобу тощо, спрогнозувати (передбачити) подальший розвиток дорожньої ситуації, у тому числі внаслідок власних дій, а також безпосередньо керувати транспортним засобом. Отже, володіти належними фізичними і психічними якостями, а його фізичний і розумовий стан повинен дозволяти йому керувати транспортним засобом.

Водій має контролювати свій транспортний засіб так, щоб завжди бути в змозі належним чином керувати ним. Тобто добре знати правила дорожнього руху, приписи в сфері безпеки дорожнього руху, а також усвідомлювати чинники, які можуть вплинути на його поведінку, такі, як втома, прийом лікарських препаратів і керування транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння та під впливом наркотиків. Саме про це йдеться в ст. 8 Конвенції ООН про дорожній рух, схваленої в більшості країн світу. Одним із основоположних

чинників гарантування безпеки дорожнього руху є стан здоров'я водія, і щоб визначити здатність кандидатів у водії та водіїв до безпечного керування транспортними засобами, відповідно до положень згаданої Конвенції та ст. 45 Закону України «Про дорожній рух», потрібно проводити медичний огляд водіїв.

В Україні медичний огляд проводять усім водіям, проте його порядок, склад медичної комісії й перелік протипоказань майже не змінилися ще з радянських часів. Водії отримують медичні довідки про те, що вони фізично і психічно здорові, не наркомани і не алкоголіки, та мають право за медичним висновком керувати транспортним засобом. Але при цьому саме помилки водіїв на наших дорогах є причиною понад 90 % дорожньо-транспортних пригод (ДТП). А рівень ДТП в Україні значно вищий порівняно з іншими країнами Європи.

З огляду на підписану угоду про асоціацію з Європейським Союзом доцільно уважно вивчити досвід організації медичних оглядів водіїв у країнах — членах співтовариства.

У Європейському Союзі діє Директива 2006/126/ЄС від 20 грудня 2006 р. «Про водійські посвідчення для водіїв», що запроваджує мінімальні стандарти фізичної та розумової придатності щодо керування автотранспортними засобами. Її визначають під час медичного обстеження до отримання посвідчення водія. Для забезпечення прозорості такі обстеження мають здійснювати в процесі відновлення посвідчення водія, і тому їх регулярність мають визначати терміном дійсності посвідчення.

Стаття надійшла до редакції 10 червня 2015 р.

Маслюк Василь Васильович, к. мед. н., директор
ТОВ «Експертно-навчальний центр»
Тел. (044) 362-44-31
E-mail: vvmass@ukr.net

Таблиця 1

Медогляд водіїв 1-ї групи в країнах Європи

Країна	Медогляд лікарем-практиком	Декларація про стан здоров'я	Підпис декларації лікарем-практиком	Хто перевіряє зір
Австрія	Так	Так	Ні	Лікар-практик
Бельгія	Ні	Так	Ні	Екзаменатор на отримання посвідчення водія (після теоретичного іспиту)
Болгарія	Так	Ні	—	Офтальмолог
Великобританія	Ні	Так	Ні	Екзаменатор на отримання посвідчення водія
Греція	Так	—	—	Офтальмолог
Іспанія	Так	Ні	—	Офтальмолог
Німеччина	Ні	Ні	—	Центр зору
Норвегія	Ні	Так	Ні	Екзаменатор на отримання посвідчення водія
Польща	Так	Ні	—	Лікар-практик
Фінляндія	Так	Ні	—	Лікар-практик
Франція	Ні	Так	Так	Екзаменатор на отримання посвідчення водія
Чехія	Так	Так	Так	Лікар-практик
Швейцарія	Ні	Так	Ні	Офтальмолог чи оптометрист
Швеція	Ні	Так	Ні	Оптометрист чи підготовлена особа водійської школи

Згідно з директивою, всіх водіїв для медичного обстеження розподіляють на дві групи:

1-ша — водії транспортних засобів категорій А, А1, А2, АМ, В, В1 і ВЕ;

2-га — водії транспортних засобів категорій С, СЕ, С1, С1Е, D, DE, D1 і D1Е, крім того, водії категорії В, які працюють як професіонали (таксі, «швидка медична допомога» тощо).

Фактично 1-ша група — це водії-любители, 2-га — професіонали.

Для не професіональних водіїв (1-ша група) майже в усіх країнах Європейського Союзу діє спрощена система медогляду для отримання водійського посвідчення (табл. 1). У деяких країнах достатньо лише заповнити спеціальну декларацію (анкету) та перевірити стан зору, причому не обов'язково у лікаря-офтальмолога. Вимоги до професійної підготовки фахівців, які перевіряють зір у водіїв, дуже широко варіюють. Так, нормативні документи певних країн визначають, що зір можна перевірити у лікаря будь-якої спеціальності, оптометриста, екзаменатора, який приймає іспити на отримання посвідчення водія, чи просто підготовленої особи з водійської школи. Декларацію про стан здоров'я заповнює кандидат у водії під власну відповідальність, і у деяких країнах навіть не потрібен підпис лікаря. Вона повинна містити відомості

про захворювання, що можуть перешкоджати управлінню транспортними засобами.

Заявники повинні пройти медичний огляд у тому разі, коли після належних формальностей або під час тестів, які проводять до отримання посвідчення водія, стає очевидним, що вони мають медичні розлади, зазначені в Додатку III Директиви 2006/126/ЄС.

Зовсім інший підхід до медичного огляду водіїв-професіоналів (2-га група), тобто тих, кого залучають до керування транспортними засобами, призначеними для перевезення людей або вантажів. Такі водії проходять медичне обстеження в обов'язковому порядку під час отримання посвідчення водія та періодично, зазвичай через 3—5 років. Термін проходження повторного медогляду, як правило, пов'язаний з терміном дії водійського посвідчення та залежить від віку водія. У більшості країн Європи медогляд проводять сімейні лікарі, що пройшли додаткову підготовку з транспортної медицини, або експерти з транспортної медицини, які працюють у спеціалізованих медичних центрах.

У багатьох країнах Європи застосовують комплексний підхід до оцінки здатності безпечно керувати транспортним засобом. Так, окрім виявлення медичних протипоказань — певних захворювань

Таблиця 2

Медогляд водіїв 2-ї групи в країнах Європи

Країна	Медогляд уповноваженим лікарем	Медогляд медичною комісією	Хто перевіряє зір	Психофізіологічне тестування
Австрія	Так	Так	Лікар-практик	Водії, позбавлені права на водіння
Бельгія	Ні	Так	Екзаменатор на отримання посвідчення водія	За рішенням лікаря
Болгарія	Так	Ні	Офтальмолог	Водії, позбавлені права на водіння. Водії-професіонали
Великобританія	Ні	Так	Екзаменатор на отримання посвідчення водія	За рішенням лікаря
Греція	Так	—	Офтальмолог	За рішенням лікаря
Іспанія	Так	Ні	Офтальмолог	Усі водії
Німеччина	Ні	Ні	Центр зору	Водії, позбавлені права на водіння
Норвегія	Ні	Так	Екзаменатор на отримання посвідчення водія	—
Польща	—	Ні	Лікар-практик	Усі водії
Фінляндія	Так	Ні	Лікар-практик	—
Франція	Ні	Так	Екзаменатор на отримання посвідчення водія	Водії, позбавлені права на водіння
Чехія	Так	Так	Лікар-практик	Водії-професіонали
Швейцарія	Ні	Так	Офтальмолог чи оптометрист	—
Швеція	Ні	Центр транспортної медицини	Оптометрист чи підготовлена особа водійської школи	За рішенням лікаря

чи фізичних обмежень, передбачено психологічне або психофізіологічне обстеження окремих категорій водіїв, зокрема похилого віку, порушників правил дорожнього руху, водіїв спеціального транспорту та деяких інших (табл. 2). За рішенням лікаря медичної комісії у Греції, Португалії, Люксембурзі, Словаччині, Словенії, Румунії, Нідерландах, Литві, Данії, Швеції, Великобританії водія можуть направити на спеціальне тестування для визначення рівня розвитку окремих чи певного переліку професійно важливих психофізіологічних якостей, наприклад, пам'яті, уваги, когнітивних здібностей, мислення, загального розвитку, здатності орієнтуватися в просторі, психомоторних якостей, емоційної стійкості, особистісних характеристик тощо.

Для прикладу коротко опишемо особливості медичних оглядів у деяких країнах.

Австрія. Медичний огляд займає до 15 хв. Заявник повинен заповнити медичну декларацію в присутності лікаря. Якщо він не має проблем зі здоров'ям і перебуває під наглядом ліка-

ря, додаткові обстеження не потрібні. Коли кандидат визнано здоровим, він отримує сертифікат, який повинен бути переданий у відповідній інстанції. У разі виявлення захворювань чи вад, що можуть перешкоджати керуванню транспортним засобом, заявника направляють на повторний огляд до уповноваженого транспортного лікаря.

Для водіїв 2-ї групи обов'язковим є медичне обстеження з перевіркою зору, слуху, стану опорно-рухового апарату, діагностики серцево-судинних, неврологічних захворювань, психічних розладів тощо. Крім того, кандидат у анкеті, яку він заповнює в присутності лікаря, повинен зазначити, що він не потерпає від запаморочення, непритомності, нічної сліпоты, цукрового діабету, не зловживає алкоголем, не вживає наркотики.

Бельгія. Медичне обстеження проводить уповноважений лікар, і займає це 20 хв.

Медична експертиза для здобувачів водійського посвідчення 2-ї групи складається з регулярного медичного обстеження із залученням лікарів

вузьких спеціальностей. Перевіряють усі пункти, згадані в Директиві 2006/126/ЄС.

Франція. Здобувач водійського посвідчення повинен пройти медичне обстеження, яке займає до 15 хв. Проводить його лікар загальної практики, який має пройти триденний тренінг з дорожньо-транспортної медицини. За потреби до огляду можуть залучати вузьких спеціалістів.

Медичну експертизу для здобувача водійського посвідчення 2-ї групи здійснює також сімейний лікар із залученням спеціалістів для перевірки стану серцево-судинної системи, зору, виявлення неврологічних захворювань, порушень опорно-рухового апарату, психічних порушень, цукрового діабету. Наркологічне обстеження не проводять, якщо немає доказів, що кандидат має проблеми з алкоголем.

Німеччина. Кожен здобувач водійського посвідчення повинен пройти медичне обстеження. Це дослідження займає до 20 хв, і для категорії С його здійснює сімейний лікар.

Медична експертиза для здобувачів водійського посвідчення 2-ї групи складається з регулярно медичного обстеження. Вимірювання артеріального тиску, аналіз сечі на глюкозу, білки, рН та аналіз крові можуть бути призначені, але не є обов'язковими. Якщо лікар підозрює щодо вживання алкоголю або наркотиків, здобувача скеровують на обстеження до нарколога. Обов'язкова перевірка зору в офтальмолога.

Медичне обстеження водіїв таксі та автобусів проводить спеціально підготовлений лікар з Ради з охорони здоров'я або медико-психологічного науково-дослідного інституту.

Великобританія. Медичне обстеження займає до 30 хв, і проводить його лікар загальної практики. Вузьких спеціалістів до огляду не залучають.

Під час медичного огляду здобувачів водійського посвідчення 2-ї групи перевіряють зір, встановлюють, чи немає неврологічних захворювань, цукрового діабету, психологічних відхилень та психіатричних захворювань, порушень опорно-рухового апарату, слуху та серцево-судинної системи.

Іспанія. Медичне обстеження займає приблизно від 30 до 45 хв, і проводять його в спеціалізованих медичних центрах лікар загальної практики, психолог та офтальмолог.

Медична експертиза для здобувачів водійського посвідчення 2-ї групи складається з медичного обстеження за пунктами, згаданими в Директиві 2006/126/ЄС, а також психофізіологічного з визначенням психомоторних, когнітивних якостей та особистісних особливостей.

У багатьох країнах створено спеціалізовані центри для медичного, психофізіологічного та психо-

логічного обстеження водіїв. Так, у Великобританії такі центри спочатку функціонували для підтримки водіїв-інвалідів, а на сьогодні вони надають інформаційну підтримку, консультації та оцінку стану людей, які хочуть розпочати або продовжити використовувати особистий транспорт після травми, хвороби чи інвалідності. Особливої уваги надають допомозі та обстеженню водіїв похилого віку. Спектр послуг варіює і може включати психофізіологічні тести, випробування фізичних здібностей, перевірку зору, оцінку ефективності водіння (в реальних умовах). Працюють у спеціалізованих центрах зазвичай фахівці з трудотерапії, інструктори з водіння, клінічні психологи, лікарі транспортної медицини, психотерапевти, медичні сестри та соціальні працівники.

Подібні центри функціонують також у Німеччині, Іспанії й Польщі.

Слід також зазначити, що у жодній з країн Європейського Союзу не передбачено обов'язкових передрейсових чи післярейсових медоглядів. Відповідальність за стан здоров'я перед виїздом у рейс покладається на водіїв, і зазвичай вони свідомо дотримують вимог виїжджати в рейс здоровими, відпочилими та не вживати алкоголь чи психоактивні речовини.

Підтвердженням тенденції щодо підвищення індивідуальної відповідальності за функціональний стан перед рейсом особи, яка керує транспортним засобом, є брак у міжнародних стандартах вимог щодо проведення навіть передпольотних медичних оглядів пілотів. Слід також зазначити, що, згідно з вимогами цих же стандартів, проводить медичне обстеження і формує висновок про придатність особи до льотної діяльності лише один лікар — авіамедичний експерт, який не тільки оцінює стан здоров'я, а й організовує дослідження психофізіологічних характеристик обстежуваного. Авіамедичний експерт направляє на додаткові обстеження і консультації до інших медичних спеціалістів лише за клінічними показаннями.

Сьогодні в Україні придатність особи до безпечного керування транспортними засобами визначають за вимогами «Положення про медичний огляд кандидатів у водії та водіїв транспортних засобів», затвердженими спільним наказом Міністерства охорони здоров'я України і Міністерства внутрішніх справ України від 31.01.2013 р. за № 65/80, та «Переліку захворювань і вад, при яких особа не може бути допущена до керування відповідними транспортними засобами», затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.12.1999 р. за № 299 (зі змінами та доповненнями). Проте зазначені нормативні акти не врахо-

вують вимог ст. 5 Закону України «Про охорону праці» стосовно психофізіологічної експертизи та лише частково узгоджені з директивою ЄС від 20.12.06 р. за № 2006/126/ЄС «Про водійські посвідчення для водіїв».

Україна обрала шлях євроінтеграції, тому вже сьогодні доцільно враховувати позитивний досвід країн Європи та загальноєвропейські стандарти і вимоги під час розробки та удосконалення нормативних актів, що врегульовують у нашій країні організацію і проведення медичних оглядів кандидатів у водії та водіїв. Так, деякі фахівці медицини транспорту висловлюють пропозиції про доцільність проведення медоглядів кандидатів у водії та водіїв не комісійно, а спеціально підготовленим фахівцем — лікарем-експертом з транспортної

медицини, яким може бути лікар загальної практики після додаткової підготовки.

Також потрібно акцентувати увагу на тому, що комісія з медичних оглядів водіїв (чи експерт з транспортної медицини — в майбутньому) обов'язково повинна враховувати під час формування кінцевого висновку щодо придатності особи до керування транспортним засобом висновки психіатра, нарколога та результати психофізіологічного обстеження. Саме такий підхід не обмежує права людини на мобільність і водночас забезпечує суспільство від значних ризиків скоєння ДТП і аварій особами, які за станом фізичного і психічного здоров'я та психофізіологічними якостями не мають здібностей до безпечного керування транспортними засобами.

Література

1. Маслюк В.В., Єна А.І. Психофізіологічна експертиза водіїв — досвід Європи // Вестн. Харьковського національного автомобільно-дорожного університета. — 2013. — Вып. 61—62. — С. 131—137.
2. Панов Б.В. Актуальные вопросы стратегии медицинского обеспечения транспортной отрасли Украины на пути интеграции в европейское сообщество // Актуальные проблемы транспортной медицины. — 2014. — № 2, Т. 1. — С. 7—10.
3. Desapriya E., Ranatunga Y., & Pike I. (2012). We need evidence based tools to identify medically at risk drivers. *BMJ* 2012;345:e7087.
4. Driving Licensing Legislation. Retrieved from: http://www.consolproject.eu/attachments/article/16/CONSOL%20Report_WP5.1_final.pdf
5. EU (2006). directive 2006/126/ec of the european parliament and of the council of December 2006 on driving licences (Recast) (Text with EEA relevance). Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:403:0018:0060:EN:PDF>
6. Hakamies-Blomqvist L. (2006). Are there safe and unsafe drivers? *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour* 5, 347—351.
7. Procedure and periodicity of the medical examination, c. perez at all. Retrieved from: http://www.cieca.eu/download.asp?file=PeriodicityMedicalTestEN_1.pdf
8. The Commercial Motor Vehicle Driver Medical Examination: Practical Issues. Retrieved from: <http://www.aafp.org/afp/2010/0415/p975.html>

В.В. Маслюк, А.И. Ена

Медицинские осмотры водителей в странах Европы

ООО «Экспертно-учебный центр», г. Киев

Осуществлен обзор общего порядка и процедуры проведения медицинских осмотров водителей автомобильного транспорта в странах Европы. Проанализированы различия медосмотра водителей-любителей и профессионалов с учетом комплексного подхода к оценке способности безопасно управлять транспортным средством и необходимостью выявления медицинских противопоказаний — определенных заболеваний или физических ограничений и психофизиологических особенностей.

Предложено учитывать общеевропейские стандарты и требования в нормативных актах, которые регулируют в нашей стране организацию и проведение медицинских осмотров кандидатов в водители и водителей. Целесообразно поручить проведение медосмотров кандидатов в водители и водителей врачу-эксперту транспортной медицины, которым может быть врач общей практики после дополнительной подготовки.

Решение о пригодности лица к управлению транспортным средством должно приниматься с учетом заключений психиатра, нарколога и психофизиологического обследования.

Ключевые слова: водитель автомобильного транспорта, медицинский осмотр, психофизиологическое обследование.

V.V. Maslyuk, A.I. Ena

Medical examinations of drivers in European countries

LLC «Expert Training Center», Kyiv, Ukraine

The general rules and procedures of medical examinations of road transport drivers in Europe have been considered. The analysis has been performed for the differences of medical examination of drivers amateurs and professionals with the integrated approach to the assessment of ability to safely operate a vehicle and the need to identify medical contraindications — certain diseases or physical limitations and psychophysiological features.

It is proposed to take into consideration the European standards and requirements in the regulations that govern organizing and conducting medical examinations of candidates for drivers and drivers in our country. It is advisable to perform medical examinations of candidates for drivers and drivers to entrust the doctor-expert on transport medicine, which may be a general practitioner after obligatory additional training.

The decision on the suitability of the person to drive the vehicle should be taken of the conclusions of the psychiatrist and psychophysiological examination.

Key words: road transport drivers, medical examination, psychophysiological examination.